



Sykehuset Innlandet HF

HELSE  SØR-ØST

# Ønske om sterilisering menn med psykisk utviklingshemming Sjekkliste

Hedda Lervold ([Hedda.Lervold@sykehuset-innlandet.no](mailto:Hedda.Lervold@sykehuset-innlandet.no))

Erkki Rustad ([Erkki.Rustad@sykehuset-innlandet.no](mailto:Erkki.Rustad@sykehuset-innlandet.no))

Sykehuset Innlandet

Habiliteringstjenesten, Lillehammer

# Status på steriliseringsfeltet (2015-2017)

## Rapport fra Steriliseringsrådet

- De som er over 25 år som bor i Norge og har et ønske om å bli sterilisert kan bli det.
- Noen må søke spesielt og få behandlet saken av et eget utvalg i en steriliseringsnemnd.
- Årlig blir omkring 15– 20 steriliseringer foretatt etter en søknadsprosess og etter vedtak i en steriliseringsnemnd, mens 99% av alle steriliseringsinngrep blir gjort etter egen begjæring (Helsedirektoratet, 2017).
- Ca 2/3 av de nemdbehandelnde søknadene kom fra personer med en psykisk utviklingshemming (Helsedirektoratet, 2017, s. 6)

# Hvorfor sjekkliste?

- Habiliteringstjenesten har mottatt henvisninger knyttet til sterilisering av menn og kvinner, men dette tilhører sjeldenheten.
- Derimot har det vært en liten økning i antall henvisninger siste årene og det er derfor behov for å utarbeide en sjekkliste ved henvisning som omhandler sterilisering og oppfølging av dette.
- Har overordnet prosedyre sterilisering menn i SI
- Kvalitetssikring i habiliteringstjenesten
- Forenlig praksis i habiliteringstjenesten

# Sterilisering av menn med psykisk utviklingshemming

## - sjekkliste/prosedyre

1. Hensikt og omfang
  2. Ansvar/målgruppe
  3. Handling - bakgrunn (historisk perspektiv)
  4. Lovtekst
  5. Tabell for vurdering- samtykkekompetent/ ikke samtykkekompetent
  6. Kartlegging- SexKunn og ACE (Aid To Capacity Evaluation)
  7. Gjennomføring av videre kartlegging
    - 7.1 Habiliteringstjenesten sitt ansvar
    - 7.2 Kondomopplæring
    - 7.3 Opplæring/informasjon til ansatte
    - 7.4 Pasient
    - 7.5 Pårørende
    - 7.6 Verge
    - 7.7 Oppsummeringsmøte etter intervensjon
    - 7.8 Fastlege
  8. Helsedirektoratet
- Vedlegg
- Referanser

# 1. Hensikt og omfang

- Fremgangsmåte ved henvisning som omhandler ønske om sterilisering av menn med psykisk utviklingshemming
- Sjekklisten omhandler ønske om sterilisering av menn med psykisk utviklingshemming
- Ved henvisning om ønske om sterilisering, så vurderes henvisningen i habiliteringstjenestens inntaksteam
- Diagnosen psykisk utviklingshemming må foreligge

## 2. Ansvar/målgruppe

- Ansatte i habiliteringstjenesten

## 3. Handling

- I første omgang vurderes pasientens samtykkekompetanse til inngrepet. Dette gjøres av psykolog ved habiliteringstjenesten.
- Psykolog ved habiliteringstjenesten gjennomgår kriteriene for diagnose og eventuelle andre relevante utredninger.
- Det presiseres at testresultater skal avspeile hvordan personen fungerer *i dag*, dersom man er usikker på om et testresultat fortsatt gir et reelt bilde, så bør vedkommende testes på nytt (Helsedirektoratet, 2018)

## 4. Lov om sterilisering (steriliseringsloven)

- **Kap. II. Sterilisering.**
  - § 2.(*alminnelige vilkår for sterilisering*).
- *Person som har bosted her i landet og som har fylt 25 år kan steriliseres når han selv begjærer det. Dette gjelder ikke person som har en alvorlig sinnslidelse eller er psykisk utviklingshemmet eller psykisk svekket.*



## § 3.(spesielle vilkår for sterilisering etter særskilt tillatelse).

- *Person som har bosted her i landet, men som for øvrig ikke fyller vilkårene i [§ 2](#), kan etter søknad gis tillatelse til sterilisering, jfr. §§ 4-6, når*
  - a. svangerskap og fødsel for kvinne som søker kan føre til betydelig fare for hennes liv eller for hennes fysiske eller psykiske helse,*
  - b. omsorg for barn kan sette søkeren i en særlig vanskelig livssituasjon,*
  - c. det på grunn av arveanlegg hos søkeren er betydelig fare for at barn i tilfelle kan få alvorlig sykdom eller lyte,*
  - d. søkeren på grunn av sinnslidelse eller psykisk utviklingshemming – eller svekkelse i tilfelle ikke vil kunne dra tilfredsstillende omsorg for barn.*
- *Ut fra forarbeidene til loven er det klart at vilkårene i § 3 a-d er alternative, at det er tilstrekkelig at ett av dem er oppfylt. Dersom flere av vilkårene er oppfylt, vil det styrke søknaden. Nemnda vil måtte vurdere hvert enkelt tilfelle, og fatte et vedtak på bakgrunn av en skjønnsmessig vurdering (Helsedirektoratet, 2018).*

## 5.1 Dersom vedkommende er samtykkekompetent

- Da trengs det ikke å ta noen spesielle hensyn når vedkommende er over 25 år og forstår hva det innebærer å bli sterilisert.
- Habiliteringstjenestens psykolog vurderer om vedkommende forstår hva det innebærer å gjennomføre inngrepet med å få tilpasset informasjon med bruk av informasjon om sterilisering (Helsedirektoratet, 2011). Samt benytte vedlegg 3 (spørsmål om sterilisering m.m.).
- Dersom vedkommende er samtykkekompetent i spørsmålet, så beskrives dette i rapport og sendes til pasientens fastlege.
- Saken avsluttes fra habiliteringstjenesten.
- Vedkommende fyller ut søknad om begjæring om sterilisering, dette gjør personen selv.

## 5.2 Dersom vedkommende ikke er samtykkekompetent

- Gjennomføre videre kartlegginger som beskrevet i punkt 6 og 7.1- 7.6
- Etter at punkt 6 og 7.1- 7.6 er gjennomført, gjennomfører psykolog ved habiliteringstjenesten en ny vurdering av samtykkekompetanse i hht. sterilisering

## 6. Kartlegging

- SexKunn

Habiliteringstjenesten bør være med å gjennomføre SexKunn, da kartleggingen gir mye relevant informasjon om pasienten underveis i denne settingen.

- Intervju av nærpersoner og kommunalt personale med bruk av spørsmålene i vedlegg 1.
- ACE – hjelpemiddel til å vurdere samtykkekompetanse

## 7. Gjennomføring videre kartlegging

- Sjekkliste
- Sjekklisten legges ut på NFSS sine nettsider når denne er klar for distribusjon
- Ta kontakt via mail dersom du er interessert